

NAJSTNIKI IN ALKOHOLOL~ KAJ MENIJO STARŠI V POMURJU

ZAVOD ZA ZDRAVSTVENO VARSTVO
MURSKA SOBOTA

Kvalitativna raziskava
odnosa staršev do najstniškega
uživanja alkohola

Jasmina Papić

NAJSTNIKI IN ALKOHOL – KAJ MENIJO STARŠI V POMURJU
Kvalitativna raziskava odnosa staršev do najstniškega uživanja alkohola

AVTOR:
Jasmina Papić

OBLIKOVANJE:
CM grafično oblikovanje, Matej Cvetko s.p.

IZDAL IN ZALOŽIL:
Zavod za zdravstveno varstvo
Murska Sobota

Murska Sobota, 2013

Raziskava odnosa staršev do najstniškega uživanja alkohola je bila izvedena v sklopu magistrskega študija iz področja raziskav na področju zdravja (javno zdravje) na Univerzi v Lancastru (Anglija), na oddelku za raziskave na področju zdravja, pod mentorstvom dr. Amande Bingley in dr. Marka Limmerja.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

613.81-053.6(497.411)(0.034.2)

PAPIĆ, Jasmina

Najstniki in alkohol - kaj menijo starši v Pomurju [Elektronski vir] : kvalitativna raziskava odnosa staršev do najstniškega uživanja alkohola / Jasmina Papić. - El. knjiga. - Murska Sobota : Zavod za zdravstveno varstvo, 2013

Način dostopa (URL): <http://www.zzv-ms.si/si/otroci-in-mladostniki/documents/Spletnapublikacija-najstnikiinalkohol.pdf>

ISBN 978-961-6679-12-1 (pdf)

270708224

ALKOHOL IN KULTURA

Alkohol je danes v večini držav dovoljena in lahko dostopna droga. Ljudje so nagnjeni k uživanju alkohola, države pa imajo predvsem ekonomske interese povezane s proizvodnjo in prodajo alkoholnih pijač. Alkohol spada med droge, ki povzročajo odvisnost (Anderson et al, 2012) in je opojno sredstvo, ki vpliva na strukture in procese v centralnem živčnem sistemu.

Vsaka kultura ima do alkohola specifičen odnos, ki je grajen predvsem na kulturni tradiciji in preteklih izkušnjah (Van der Stel & Voordewind, 2000). Tudi vsak posameznik ima do alkohola svoj lasten odnos, ki se izoblikuje že v otroštvu in je sprva pod močnim vplivom družine in kasneje vrstnikov ter širšega družbenega okolja.

Potreba po pitju, je poleg potrebe po dihanju, ena najpomembnejših človekovih potreb, ki je imela zelo pomemben vpliv tudi na razvoj človeštva. Ta potreba je vodila naše prednike, da so se naseljevali ob rekah in jezerih. Danes je ta potreba na nek način še vedno močno izražena v številnih navadah, obredih in ceremonijah, ki jih spremlja uživanje alkohola. Odkritje izvira pitne vode je vedno pomenilo posebno veselje, in tako so ljudje konec sušnih obdobj obležili s praznovanji, ki jih je spremljalo uživanje alkohola (Heath, 1995). Ljudje so pili, se družili in uživali. Ravno občutki in atmosfera so bili tisti, ki so zaznamovali tovrstne dogodke in uživanje alkohola je s tem dobilo poseben družbeni pomen (Heath, 1995).

Sociolog Bales je leta 1946 naredil klasifikacijo kultur pitja glede na družbeno sprejetost alkohola. Razvrstitev ni narejena samo na osnovi stopnje uživanja alkohola, ampak tudi na osnovi verovanj, prepričanj, pričakovanj in družbenih norm, ki veljajo v neki družbi in so povezane s pitjem in posledicami pitja. Tako je ločil štiri različne kulture pitja (Bergler po Bales, 2002):

- Abstinenčno kulturo pitja, v kateri velja načelo popolne abstinence in je uživanje alkohola prepovedano. Sem spada večina držav islamske veroizpovedi, kjer je stopnja abstinence zelo visoka.
- Ambivalentno kulturo pitja, v kateri je načelo abstinence prisotno, le da ga nekateri upoštevajo in drugi ne. Zato v takih kulturah obstaja veliko posameznikov, ki nihajo med askezo in hedonizmom.
- Permisivno integrirano kulturo pitja, v kateri je uživanje alkohola družbeno sprejeto, vendar pa sta pijanost in delanje kriminalnih dejanj pod vplivom alkohola negativno ovrednotena in sankcionirana.
- Permisivno disfunkcionalno kulturo pitja, v kateri je stopnja uživanja alkohola visoka, alkohol je družbeno sprejet in tudi različni izgredi zaradi alkohola so sprejemljivi. Značilnih je veliko težav povezanih z alkoholom.

Slovenija, glede na to razvrstitev, spada med permisivno disfunkcionalne kulture pitja, kjer je prisotna visoka stopnja uživanja alkohola, veliko težav povezanih z uživanjem alkohola in je alkohol v njej družbeno sprejet. Družba znotraj tovrstne kulture ne kaznuje deviantnega pitja in posledic le-tega (Vidmar, 2002).

ALKOHOL V SLOVENSKI KULTURI

Naš zgodovinar Šepetavc pravi, da je za Slovence bil alkohol že od nekdaj »os življenja« (Šepetavc, 2000). Vidi ga kot svojevrsten družbeni fenomen, ki je ukoreninjen v čudno sprevrženo razumevanje nacionalne identitete ali iskanje »Slovenstva v alkoholu« in »alkohol kot fenomen Slovenstva«, nacionalne zavesti in tradicije. Alkohol je v svojih mnogih oblikah postal del slovenske folklorne, ter reden spremljevalec praznika in vsakdanjika. Nekdaj so celo rekli, da je »piti navada in jesti razvada« (Šepetavc, 2000).

ALKOHOL IN ZDRAVJE

Alkohol je v Sloveniji vesplošno družbeno sprejet. Spremlja vsak dogodek, pa naj je vesel ali žalosten (Podjed 2006, Ramovš & Ramovš 2007, Begić et al 2009). Uporablja se ga za praznovanja, žalovanja in sprostitve. Odrasli večkrat s svojimi neprimernimi pivskimi navadami tudi dajejo vtis, da odgovor za vse leži v alkoholu.

Prekomerno uživanje alkohola predstavlja resen problem med odraslimi. Raziskave kažejo, da je alkohol problem predvsem pri nižje izobraženih moških, ki so nižjega družbenega statusa in živijo v ruralnem okolju, pri čemer posebej izstopa naš severovzhodni del države (Zaletel - Kragelj et al 2004, Djomba et al 2010). Podatki Inštituta za varovanje zdravja in Slovenskega statističnega urada kažejo, da registrirana raba alkohola v Sloveniji s časom variira in ne kaže nobenih jasnih trendov.

Po podatkih obeh prej omenjenih institucij naj bi bila neregistrirana poraba alkohola še enkrat večja (IVZ, 2010). Letna poraba alkohola na prebivalca Slovenije v litrih naj bi znašala 10-15 litrov čistega alkohola na leto, kar je zelo visoka številka. Težje merljiva je prej omenjena neregistrirana poraba, ki se nanaša na tisti alkohol, ki ni obdavčen in je izven nadzora, tudi pretihotapljen, namenjen za industrijsko rabo in rabo v medicini ali kakor je to večinoma v Sloveniji, pridelan doma (WHO, 2011).

Prekomerno uživanje alkohola je splošno sprejet del načina življenja za relativno veliko število Slovencev. Natančno število alkoholikov (ljudi, ki so odvisni od alkohola) v Sloveniji ni znano, vendar se giblje nekje med 150 in 250 tisoč (Fišer Zobovič, 2004), kar je razmeroma veliko. Lahko rečemo, da je 15% odraslih moških odvisnih od alkohola in da naslednjih 15% odraslih moških prekomerno uživa alkohol (Kovše, 2009), torej skupno 30% odraslih moških starejših od 20 let. Število žensk je nižje in razmerje med moškimi in ženskami zdravljenimi zaradi alkoholizma znaša 1:4 (Fišer Zobovič, 2004).

Problematika prekomernega uživanja alkohola je eno izmed prioritetenih področij javnega zdravja (Anderson et al, 2012). Alkohol je tretji vodilni vzrok bolezni in prezgodnje smrti na svetu.

Uživanje alkohola, je podobno kot druge družbeno sprejete šege in navade, rezultat medsebojnega vpliva mnogih družbenih in kulturnih faktorjev, ki se prenašajo iz generacije v generacijo predvsem v obliki vrednot, norm in pričakovanj. Odnos družbenega okolja v katerem živimo, je tisti, ki določa kdaj, koliko, kako, kje in kdaj je uživanje alkohola družbeno sprejemljivo (Šorn, 2006).

Na naše zdravje vpliva zelo veliko dejavnikov, vse od naše starosti, spola in dednih faktorjev, našega osebnega življenjskega sloga, vpliva družbe in skupnosti v kateri živimo, naših življenjskih in delovnih okoliščin, kot tudi od socio-ekonomskih in kulturnih dejavnikov, ter dejavnikov okolja v katerem živimo (Belović et al, 2005). Po Donaldsonu & Donaldsonu (2006) obstajajo tri glavne sfere vedenja, kadar govorimo o zlorabi alkohola, in sicer:

- opijanje,
- prekomerno uživanje
- in odvisnost.

Obstaja zelo širok spekter posledic za zdravje in družbenih posledic, ki so povezane z vsako od njih. Resnična odvisnost od alkohola je med mladimi zelo redka, vendar težave z opijanjem nikakor niso (Donaldson & Donaldson, 2006).

Alkohol je glavni preprečljivi dejavnik tveganja za kronične nenalezljive bolezni, poškodbe in nasilje (IVZ, 2010). Poznamo več kot 60 različnih bolezni in poškodb, ki jih pripisujemo alkoholu (Kovše et al, 2011). Za nekatere izmed njih je alkohol edini vzrok. Posledice dolgotrajnega prekomernega uživanja alkohola so predvsem različne kronične bolezni, visoko tvegano uživanje (opijanje) pa je najpogosteje povezano s kratkotrajnimi posle-

dicami, predvsem poškodbami (Kovše et al, 2011). Biološke, osebne in družbene posledice prekomernega uživanja alkohola so med mladimi še veliko večje kot pri odraslih, zato bi se mladi morali uživanju alkohola izogibati kakor dolgo je mogoče, saj ima škodljive učinke na njihovo zdravje in kasneje posledično na njihovo celotno življenje (Čebašek Travnik et al 2002, Roškar et al 2008, Begič & Cvetko 2009).

Zelo pomembno je, da se zavedamo tega, da je odgovornost za zdravje skupna odgovornost vseh: posameznikov, družin, skupnosti, širšega družbenega okolja, tudi politike in drugih sfer. Ključnega pomena pri prevzemanju aktivne vloge v skrbi za lastno zdravje sta predvsem ozaveščanje in izobraževanje.

Uživanje različnih psihoaktivnih snovi med najstniki predstavlja pomemben javnozdravstveni problem, predvsem zaradi škodljivosti zlorabe in mnogih kratko- in dolgoročnih posledic za zdravje. Najstniki so zaradi pritiskov iz okolice, malo življenjskih izkušenj in nizke stopnje samobvladovanja še posebej izpostavljeni možnim tveganjem za zastrupitve (Tomori, 1999).

Obstaja veliko faktorjev tveganja, ki vodijo k zlorabi alkohola in drugih substanc. Razdelimo jih lahko na:

- kulturne in družbene (zakoni, vrednote, dostopnost...),
- medosebne (družina, prijatelji, vrstniki...),
- psihosocialne (vedenjski problemi, uporništvo, nagnjenost k odvisnostim...)
- in biogenetske. (Van der Stel & Vordewind 2000, Roškar et al, 2008)

NAJSTNIŠTVO, ADOLESCENCA...

Adolescenca je čas sprejemanja odločitev, čas eksperimentiranja in preizkušanja mej. Sama beseda adolescenca je izpeljana iz latinske *adolescere* in pomeni »rasti« ali »razvijati se proti zrelosti«, skratka prehod v svet odraslosti (Feixa, 2011). Vsak izmed nas je skozi življenjska

obdobja izpostavljen različnim vplivom iz družbenega okolja. Najstniška leta veljajo za najboljčutljivejše obdobje v našem osebostnem razvoju. Takrat se naša samopodoba šele izoblikuje in iščemo svoj prostor pod soncem na tem svetu. Želimo nekam spadati in biti obkroženi z ljudmi, ki so sprejeli družbene vrednote in norme, ki se nam zdijo najbolj sprejemljive.

Vsaka kultura pozna neko prehodno obdobje »vstopa v svet odraslih« in čas najstništva je takšno prehodno obdobje, ko nismo več otroci, odrasli pa tudi ne. Biti sprejet v svet odraslih ne temelji zgolj na starosti, višini ali kateri koli drugi fizični kategoriji. Biti odrasel pomeni biti čustveno in osebostno zrel. To prehodno življenjsko obdobje psihologi imenujejo adolescenca (Ule 2008, Feixa 2011). Čas adolescence vključuje veliko psihofizičnih sprememb. Pravzaprav je adolescenca proces, v katerem si vsak posameznik skuša razviti svojo osebost, ki je osnovana na psihofizičnih preddispozicijah in interakcijo med družbenim in fizičnim okoljem (Nastran-Ule, 1995). Tudi ta družbeni in kulturni prehod je tipično kulturno specifičen in je enosmerni in enkratni proces, proces nadgradnje kognitivnih, emocionalnih in motivacijskih struktur, ki omogočajo mladim individualno vključevanje v družbo (Nastran - Ule, 1995).

Vsak otrok s svojimi lastnimi karakteristikami soustvarja interakcije med sabo in drugimi in niti dva otroka nista enaka, zato enako okolje ali enaki pristopi ne bodo imeli enakih učinkov na vse otroke (Tomori 1999, Čebašek Travnik 2002, Ramovš & Ramovš 2007...). Vloga družine je pri izoblikovanju osebnosti prav gotovo ena najosnovnejših, saj se osebost začne razvijati že zelo zgodaj v otroštvu (Tomori Žmuc et al, 2010). Seveda pa obstaja še cela vrsta drugih faktorjev, ki niso povezani z družino, in njihovo število raste z leti. Skrb in zaščita sta osnovni nalogi, ki jih prevzame družina v skrbi za lastnega otroka, in šele če sta ti dve zadovoljeni, je možen zdrav razvoj osebnosti. Družina je prvo ogledalo v katerem se otrok vidi in odnosi v družini bodo služili kot osnova

za vse druge odnose kasneje v življenju. V družini se razvije sistem vrednot in tu ocenjujemo kaj je dobro in kaj slabo, sprejemljivo in nedopustno in za kaj se je vredno truditi (Tomori, 1999).

Najstniki se nahajajo v najbolj občutljivem življenjskem obdobju. Zelo pomembno je, da so takrat deležni pozitivnih vplivov iz ožjega in širšega okolja. Pomembno je tudi, da pri tem ne zaidemo v skrajnosti. Starši ne smejo biti preveč zaščitniški niti preveč svobodomiselni. Skrajno nedobrovanje lahko vodi v radovednost in uporništvo, dajanje preveč svobode brez posledic (sankcij) pa v imitiranje (Bečaj 1999, Ule et al 2000).

Tvegano vedenje je za čas adolescence zelo pogost in normalen pojav in je posledica naglih fizičnih in čustvenih sprememb in seveda rezultat 'testiranja' različnih možnosti za svoje lastno življenje in svet okrog nas (Nastran - Ule, 1995). Večkrat se zgodi, da so reakcije širše okolice in za najstnika zelo pomembnih odraslih (starši, učitelji, vzorniki...) na njihovo tvegano vedenje neprimerni in zato dosežejo popolnoma napačen vpliv. Kazen, zatiranje in omejevanja največkrat niso pravilno uporabljeni (Tomori, 1998).

NAJSTNIŠKO UŽIVANJE ALKOHOLA

Pri nas in seveda tudi drugje po svetu je mladostniško uživanje alkohola rastoč problem. Najstništvo in adolescenca sta zelo občutljivi in zahtevni obdobji odraščanja in hkrati obdobje, ko popušča vpliv naših staršev in delamo prve korake k odraslosti in samostojnosti.

Toleranten odnos celotne družbe do alkohola in informacije ter vzorci vedenja, ki jih starši posredujejo svojim otrokom, igrajo tukaj zelo pomembno vlogo. Ta odnos, ki se izoblikuje, je odraz verovanj, mnenj in kulturnega ozadja, ki ga sprejema in sprejme vsak posameznik. Že zaradi splošne sprejetosti uživanja alkohola

v naši družbi, sploh ni čudno, da nekje polovica slovenskih mladostnikov uživa alkohol tudi doma na družinskih praznovanjih in imajo zelo lahek dostop do alkohola. Dojemajo ga kot pozitivnega, saj se z njim bolj zabavajo, so bolj komunikativni, spoznajo več ljudi, so bolj samozavestni... Kljub temu pa vidijo tudi negativne učinke, kot so bruhanje, slabost, »maček«, »moralni maček« ali obžalovanje stvari, ki smo jih naredili, ko smo bili pod vplivom alkohola (Zalta et al, 2008).

Raziskave, ki jih je izvedel Inštitut za varovanja zdravja na državni ravni in mnoge druge, izvedene s strani več različnih institucij kažejo, da je prekomerno uživanje alkohola vedno večji problem tako v Sloveniji kot drugih evropskih državah, predvsem med mladimi (Ramovš 2007, Jeriček et al 2007, Begič et al 2009, Artnik 2011).

Uživanje alkohola v zgodnjem otroštvu in adolescenci je povezano s širokim razponom različnih negativnih posledic (Bellis et al, 2009). Mladi, ki zgodaj uživajo alkohol imajo več možnosti za to, da bodo začeli piti v tveganih količinah (Ryan et al, 2011).

V predšolski dobi imajo največji vpliv na otroka starši. Ta vpliv je lahko prisoten že pred samim rojstvom v obliki prekomernega uživanja alkohola s strani matere v nosečnosti, kar lahko pusti veliko posledic na še nerojenem otroku. Tudi v nadaljnjih otroških letih, nekje do enajstega leta starosti, starši ostanejo ključni, vpletati pa se začne tudi vpliv vrstnikov, učiteljev in medijev. Na tej stopnji so družinske vezi na preizkušnji, predvsem zaradi zunanjih vplivov iz okolice. Vpliv vrstnikov z leti raste. Vloga staršev in šole je zelo pomembna tudi pri izbiri vrstniške družbe in neprimerno vedenje mora biti direktno sankcionirano. Do polnoletnosti, oziroma do osemnajstega leta starosti, bo vpliv vrstnikov postal zelo velik in vpliv staršev bo izredno oslabel, zato bodo norme vrstnikov in družbe določale pogostost in stopnjo uživanja alkohola (Limmer & Alexander, 2011).

Različne raziskave opravljene na mednarodni ravni so dokazale, da imajo starši na otroke zelo velik vpliv in da otroci resnično opazujejo vedenje staršev. Starši igrajo v očeh otrok vlogo vzornikov in so tako tudi njihov primarni vir informacij glede alkohola (Hayes et al 2004, Elliott et al 2011). Toplo družinsko okolje in dober odnos med staršem in najstnikom sta se izkazala kot povezana z nizko stopnjo rabe in zlorabe alkohola (Hayes et al, 2004).

Odnos staršev do alkohola je tisti, ki daje prva spoznanja o alkoholu, ter o normah, vrednotah in ciljih, ki se nanašajo na starševski sistem vrednot, odnosa in prepričanj (Hudolin 1989, Hayes et al 2004). Če samo navedemo primer: če starši ali eden od staršev pije ko je v čustveni stiski, bo to otroku predstavljalo način reševanja težav. Če pa starši alkohol uživajo le občasno in mu ne dajejo nobenega posebnega pomena, bodo tudi njihovi otroci imeli več možnosti, da razvijejo zmerne vzorce uživanja alkoholnih pijač (Vuletić, 1988).

Razlogov zaradi katerih najstniki začnejo uživati alkohol je veliko in se večinoma razlikujejo od posameznika do posameznika. »Vzrok« je po navadi kombinacija okoliščin in faktorjev vpliva, s katerimi se najstnik spopada med odraščanjem (radovednost, uporništvu, dobro počutje, težave z vrstniki, pobeg od realnosti...). Kot faktorji tveganja se tako večinoma navajajo: uporništvu, uživanje alkohola s prijatelji, nizka ocena tveganja, neinformiranost staršev o preživljanju prostega časa otrok, odsotnost iz šole (Šorn, 2006)... Obstaja pa seveda tudi vrsta zaščitnih faktorjev, kot so: dober nadzor staršev, disciplina v družini, dober šolski uspeh, negativen odnos staršev do tveganih vedenj, ne uživanje alkohola s prijatelji in sorodniki, nagrajevanje in pohvale v družinskem krogu, skupno delo v družinskem krogu (Šorn, 2006)...

Najnižja zakonsko dovoljena starost za uživanje alkohola je v Sloveniji 18 let, oziroma polnoletnost, ampak alkohol je definitivno prisoten v življenju mladih že

veliko prej (Čebašek Travnik et al 2002, Roškar et al 2008). Slovenski zakon o omejevanju rabe alkohola ali krajše ZOPA, ki je bil sprejet leta 2003, »prepoveduje prodajo in ponudbo alkoholnih pijač in pijač, ki so jim dodane alkoholne pijače, osebam, mlajšim od 18 let« (Vidrih, 2007). 7. in 9. člen tega zakona se posebej osredotočata na preprečevanje uživanja alkohola med mladimi. Na mlade se nanaša tudi 12. člen, ki prepoveduje prodajo alkohola v stavbah in na pripadajočih funkcionalnih zemljiščih, kjer se opravlja dejavnost vzgoje, izobraževanja in zdravstvena dejavnost. Zakon se posebej osredotoča na zaščito mladih pred agresivnimi ponudbami, ki jih pogojujejo ekonomski interesi industrije in današnja potrošniška družba.

Če želimo resnično opolnomočiti ta zakon in njegovo implementacijo, ter omogočiti strokovnjakom, civilni družbi in medijem oblikovanje uspešnih preventivnih programov, moramo pojav pitja obravnavati iz vidika celovitega antropološkega pogleda na človeka in ostalih družbenih in materialnih zornih kotov (Ramovš & Ramovš, 2007).

V Sloveniji imamo še nekaj zakonov, ki se dotikajo preprečevanja uživanja alkohola med mladimi, in sicer:

- Zakon o zdravstveni ustreznosti živil in izdelkov ter snovi, ki prihajajo v stik z živili (2000)
- Zakon o medijih (2001)
- Resolucijo o nacionalnem programu varnosti cestnega prometa za obdobje 2007-2011

Različne raziskave opravljene med mladimi o uživanju alkohola so pokazale tudi, da se mladi še vedno ne zavedajo kratkoročnih posledic povezanih z opijanjem in prekomernim uživanjem. So pa seznanjeni z možnimi posledicami in možnostjo odvisnosti (Donaldson & Donaldson, 2006).

Primerjava raziskav ESPAD (European School Project on alcohol and other drugs) iz let 1995, 1999 in 2003 (Jeriček et al,

2007) kaže, da je število mladih, ki redno uživajo alkohol naraslo. Prav tako je naraslo število mladih, ki se opijajo. Slovenija je prav tako kot nekaj drugih evropskih držav zabeležila porast oblike čezmernega uživanja alkohola ali t.i. opijanje (»binge drinking«, oziroma zaporedno zaužitje petih ali več alkoholnih pijač ob eni priložnosti). Od leta 2007 število mladih, ki se opijajo na ta način, v Evropi pada, v Sloveniji pa se ta številka zvišuje (Hibbel et al, 2012). Povprečni odstotek mladih, ki se napijejo vsak mesec je v Evropi 39%. V Sloveniji je ta odstotek znatno višji in znaša 53% 15- in 16-letnikov. Še bolj zaskrbljujoče pa je dejstvo, da otroci alkohol prvič poskusijo zelo zgodaj (tudi pri starosti 11 let ali manj) in da se z njim prvič srečajo doma.

Vsaka štiri leta se med otroci starimi 11, 13 in 15 let, ki živijo v Evropi in južni Ameriki, izvaja vedenjska raziskava HBSC (Health Behaviour in School Aged Children), ki jo podpira Svetovna zdravstvena organizacija. Glavni namen te raziskave je boljše razumevanje zdravja otrok in mladostnikov v najširšem smislu – na telesnem, duševnem in čustvenem področju. Raziskava je osnovana na podatkih zbranih s pomočjo vprašalnikov, ki jih otroci izpolnijo v šoli. Vzorec mora vsebovati vsaj 1500 predstavnikov vsake izmed ciljnih skupin (11-, 13- in 15-letnikov) iz vsake izmed sodelujočih držav.

Po podatkih zadnje raziskave izvedene leta 2010 (Artnik et al, 2011), odstotek najstnikov, ki so bili vsaj dvakrat v življenju pijani znaša 17,5%. Vsaj dvakrat v življenju je bilo pijanih 40,7% 15-letnikov. 12,2% najstnikov redno uživa alkohol, to je vsaj enkrat tedensko, od tega je 26,7% 15-letnikov. Odstotki so višji pri fantih kot pri dekletih in naraščajo s starostjo. Po podatkih te raziskave mladi poskušajo alkohol zelo zgodaj in potem odstotek raste z leti. Navedenih je tudi nekaj odgovorov, da so alkohol prvič poskusili v predšolskem obdobju in da so jim ga ponudili starši. Rezultati so zaskrbljujoči, vendar so pokazali tudi, da 40% mladih ni še nikoli poseglo po alkoholu. Tudi šte-

vilu 11- in 13- letnikov, ki še niso nikoli poskusili alkohola je nekoliko naraslo od leta 2006, vendar pa je hkrati naraslo tudi število 15-letnikov, predvsem deklet, ki so bile opite vsaj dvakrat v življenju (Artnik et al, 2011).

Pomemben del raziskave HBSC predstavlja tudi del namenjen komunikaciji s starši, saj je obdobje najstništva, upornišтва, adolescence, obdobje, ko komunikacija s starši postane manj spontana. Najstniki svojim staršev povedo tisto kar želijo, vendar na specifičen način ob točno določenem času in v pogovorih s starši postajajo vedno bolj enakovredni partnerji (Artnik et al, 2011). Odstotki mladih ki se lahko pogovarjajo s svojimi materami je visok in znaša 86,6%. Odstotek mladih, ki beleži stopnjo komunikacije z očetmi je nekoliko nižji, vendar še vedno visok. Fantje se lažje pogovarjajo z očetmi in dekleta z materami. S starostjo ti odstotki padajo in 11-letniki se bodo 2,3 krat lažje pogovorili s starši kot 15 letniki (Artnik et al, 2011). Primerjava zadnjih treh HBSC raziskav v Sloveniji kaže, da se je odstotek komunikacije s starši o tematikah, ki mlade resnično zanimajo zmanjšal, čeprav je odstotek tistih, ki zlahka komunicirajo s svojimi starši še vedno ostal visok (Jeriček Klanšček et al, 2012).

Mednarodne raziskave so pokazale, da so starši nagnjeni k podcenjevanju vključevanja njihovih lastnih otrok v tvegana vedenja in se morda sploh ne zavedajo tega, da so njihovi otroci vključeni vanje. Starši se zelo pogosto niti ne zavedajo, da njihovi otroci uživajo alkohol (Elliott et al, 2011).

Družina je najpomembnejši družbeni faktor v osebnotnem razvoju (Tomori 1999, Ule et al 2000, Kastelic Mikulan 2004...). V družinskem okolju se vsak posameznik nauči doživljati samega sebe, se nauči medsebojnih odnosov, mnenj, vrednot, osebnotne zrelosti in čustev. V družini lahko občutimo varnost in ljubezen ali pa se soočamo s pomanjkanjem le tega. Obe situaciji sta za osebni razvoj zelo pomembni.

NAJSTNIKI IN ALKOHOL – KAJ MENIJO STARŠI V POMURJU

Raziskava odnosa staršev do najstniškega uživanja alkohola je bila izvedena v sklopu specialističnega študija javnega zdravja na Univerzi v Lancastru (Anglija). Glavni namen raziskave je bil raziskati odnos, mnenja, prepričanja in skrbi staršev glede najstniškega uživanja alkohola, ter ugotoviti stopnjo njihovega interesa za zmanjšanje uživanja alkohola med mladimi.

Cilji raziskave so bili:

- razumeti odnos, prepričanja in skrbi staršev,
- seznanitev z načinom na katerega vzgajajo in učijo svoje otroke o rabi in zlorabi alkohola in
- ugotoviti v kolikšni meri starši pravzaprav svojim otrokom vede ali nevede ponujajo alkohol.

Raziskava je bila zastavljena kvalitativno in posega v perečo tematiko najstniškega uživanja alkohola iz drugega zornega kota, iz vidika staršev.

Uporabljena raziskovalna metoda je bila metoda pol-strukturiranega intervjuja uporabljena v skupini ali tako imenovana metoda fokusnih skupin. V diskusijah, ki potekajo v obliki metode fokusnih skupin imajo udeleženci več možnosti, da podrobneje razložijo tisto, kar so želeli povedati, saj obenem slišijo tudi mnenja in vidike drugih udeležencev. To je še posebej pomembno in zelo uporabno v raziskavah mnenj kot je ta (Ritchie & Lewis, 2003).

Izvedeni sta bili dve skupinski diskusiji oziroma dve fokusni skupini v dveh izbranih pomurskih osnovnih šolah, ena v mestnem in druga v vaškem okolju. Vsako skupino je sestavljalo sedem udeležencev. Udeleženci so bili izbrani na podlagi vnaprej določenih vključevalnih kriterijev. Glavna kriterija za vključitev sta bila ta, da so starši otrok, ki obiskujejo izbrano osnovno šolo in da so njihovi otroci stari 11, 13 ali 15 let.

Pred samo izvedbo raziskave so bila pridobljena vsa dovoljenja glede etičnosti izbrane tematike in raziskovalnih metod, tako iz strani Komisije za Republike Slovenije za medicinsko etiko kot s strani Etične komisije Fakultete za zdravje in medicino Univerze v Lancastru in same etične komisije Univerze v Lancastru.

Analiza zbranih podatkov je potekala v obliki t.i. kvalitativne tematske analize (identificiranje tem in razvrščanje v skupine, kodiranje, klasifikacija in razvoj kategorij) (Pope, 1995). Izvedena je bila brez uporabe računalniške tehnologije, torej ročno, s pomočjo tako imenovane »reži in razvrsti« tehnike (Stewart, 2007), ki velja kot hitra, učinkovita in poceni metoda za analizo fokusnih skupin. V procesu analize je bilo izpostavljenih 6 glavnih tem:

1. Alkohol v slovenski družbi
2. Najstniško uživanje alkohola
3. Dostopnost alkohola
4. Posledice uživanja alkohola
5. Moj otrok in alkohol
6. Starši kot najstniki in alkohol

ALKOHOL V SLOVENSKI DRUŽBI

Kot je bilo že omenjeno, se Slovenija uvršča med kulture s permisivnim odnosom do uživanja alkohola, kjer je alkohol tako del vsakdanjika kot praznika in je družbeno sprejeta norma. Udeleženci raziskave so se vsi strinjali, da je alkohol pri nas vsesplošno prisoten in razširjen:

»To se vidi tudi na televiziji, vsepovsod se pije, vedno je nekje alkohol prisoten, potem pa tak...mislijo, da to je tak...«

Prevladuje tudi mnenje, da je kultura pitja oziroma vedenje o primernosti uživanja alkohola glede na priložnost in okoliščine, še vedno na zelo nizki ravni. Uživanje alkohola je prisotno povsod in ljudje pravzaprav radi silijo druge naj pijejo in če se ne pridružiš, si na nek način izločen iz družbe:

» Ne, jaz mislim, da je kultura pitja v Sloveniji še na nizki ravni. Še vedno se pije. Glejte,

konzumiranje vin ni to, da se ti opiješ, ker je toliko vrst vin, in potem je tu še žganje...«

Opisana je bila tudi izkušnja, kadar pravi namen pravzaprav izgubi svoj pomen in prevlada cilj, da ,se ga napiješ‘:

»Greva včasih na ta srečanja, te degustacije, take in drugačne in ne morem verjeti, da tja pridejo ljudje, ki so premožni, izobraženi, ampak kulture pitja pa nobene, samo da je zabava. In bo ves čas tam stal ali stala s kozarcem, in ta je dober, ta je dober...Pa vsi so dobri, samo da bo zabava. In na koncu bo tako pijana, da je grdo videti. In to naj bi bil nek kulturni dogodek, mislim... In res je, želim še povedati, da ne vem če je razlika v kulturi pitja, če gre za neko tako prireditev, ki naj bi bila na nivoju ali za čisto klasično gostilniško pitje. Ni razlike, ni je, na koncu so vsi pijani.«

Celo osebe iz javnega življenja, ki bi morale biti vzorniki drugim, uživajo alkohol na javnih mestih, tudi na neprimeren način. Izpostavljen je bil primer naših županov:

»No, poslušaj, pa vzemi si za vzgled malo župana, pa če našega ali vašega ali katerega koli.«

Opažen je bil tudi vpliv finančne krize v državi in strogih zakonov glede uživanja alkohola, predvsem v prometu. Vsi so se strinjali, da ljudje pijejo manj, predvsem iz teh dveh razlogov. Mnenje o spremembi navad zaradi strogih kazni v prometu:

»Zdaj se je začela sezona piknikov in še toliko...Jaz osebno mislim da manj in manj, je tega alkohola prisotnega, zaradi teh kazni in vsega tega. Ljudje se zavedajo, da enostavno, ne vem...Tudi vinogradniki pravijo, da prodajo vedno manj vina. Ker prej ko smo imeli piknike je bilo vedno, mislim smo imeli kakšen alkohol. Zdaj pa tega nihče več noče piti. Vsak pravi samo nekaj brezalkoholnega, res, že tretje leto je tako. Preteklost pa se že obrača.«

NAJSTNIŠKO UŽIVANJE ALKOHOLA

Podatki iz raznih raziskav kažejo, da je najstniško uživanje alkohola predvsem

opijanje, v Sloveniji problematično in dokazujejo, da je najstniško uživanje alkohola in opijanje resničen javnozdravstveni problem v Slovenski družbi. Kljub temu udeleženci raziskave večinoma menijo, da je alkohol morda res prisoten med slovenskimi najstniki na neki stopnji, prepričani pa so da med njihovimi otroci prav gotovo ne. Vsi se pa strinjajo, da je to prav gotovo tematika, ki potrebuje več odprtega pogovora in diskusij, ter več omemb v javnosti. Verjamejo, da ključ leži v komunikaciji, predvsem v komunikaciji z otroci in starši istočasno.

Podan je bil tudi predlog:

»Mogoče bi bilo treba reči, da je lepo, da se o tem pogovarjamo in mogoče bi bilo lepo imeti več takih pogovorov z otroci in starši, takih odkritih. Tudi mogoče v šoli, izven šole... Dobro, imamo vsi tudi neke svoje obveznosti in je včasih težko tudi, kot danes na primer, »joj že spet moram nekam iti« in »kam si me zdaj spet to...«...ampak ko enkrat prideš in vidiš da je lepo, da si tako malo pogovoriš in malo poveš svoje izkušnje. In to otrokom tudi manjka.«

ZAKAJ PITI?

Diskusija o vzrokih oziroma o razlogih, zakaj najstniki začnejo uživati alkohol oziroma ga sploh poskusijo, je ponudila kar nekaj različnih možnih vzrokov.

Kot prvi je bil naveden slab starševski vzor, predvsem način na katerega starši rešujejo svoje težave:

»Otrok vidi, da mama in ati na ta način rešujeta težave in on kot najstnik ima 220 problemov, in jih z enim 'šlukom' reši, ali s pivo ali kaj jaz vem...«

Mnenje staršev je, da bi morali otroke učiti, da ni narobe uživati alkohol, ampak le, če ga uživaš na pravilen način. Če otroci ne najdejo podpore in opore v družini, jo bodo poiskali drugje in to ima lahko negativne posledice:

»Eni imajo vzorce takšne v družini, da je to prisotno in potem se mogoče ne najdejo, družba te potegne "probaj, probaj"...Tako

da... Zato je lepo, če se doma o tem dovolj pogovarjamo, da lahko probaš, ampak ima to posledice in potem nehati. Stop.»

Družino in starše vidijo kot najbolj vplivne, vendar je tudi družba tista, ki ima zelo velik vpliv:

»Zelo velik del družina in starši. Sicer pa družba tudi svoje naredi...«

Zelo je pomembno, da so starši dobri vzorniki svojim otrokom. Poudarjeno je bilo celo dejstvo, da so starši največji vzorniki:

»Pa biti vzgled, ker si ti največji vzgled.«

V najstniških letih je zelo pomembno imeti občutek, da nekam spadamo in pripadamo. Del tega je tudi želja po izstopanju v množici in 'važenje' pred vrstniki. Podan je bil slikovit primer:

»Tudi bahaštvo. Veste, ker zdaj ta ima petice in je vedno bolj glavni, in ti bi tudi, pa ne smeš. Jaz sem to doživel. Tisti, ki pa je malo slabši, se potem pokaže z nečim drugim – vrže gobo v razredu ali s čim drugim. Vsak otrok se mora na nekem področju izkazati. Potem delajo balans in nihanja. Enim je boljše eno področje, drugim pa drugo. En je boljši na kolesu, drugi v tem, da komu kaj ušpiči, drugi pa ima vse petice. To je to. Po moje.«

»In samo to je to. Pa magari učiteljici nastaviš žebliček ali karkoli, da boš frajer.«

Tudi starši menijo, da najstniki nočejo, da bi jih drugi gledali zviška, predvsem pa v družbi:

»Ja, če jih je več na primer, noče da bi drugi nanj gledali zviška. Če oni pijejo, zakaj pa ne bi jaz.«

Ko so najstniki v skupini, prevlada vpliv skupine. Starši menijo, da najstniki hočejo obenem pripadati in izstopati:

»Je pa dejstvo da ko so oni v skupini, spodbujajo eden drugega. Tisti, ki malo več spi je glavni in potem je tisti... Tu je problem.«

Družbeno in življenjsko okolje sta prav tako determinanti, ki vplivata na naše zdravje in naše življenje v celoti, in sicer preko družbe ki nas obdaja, pogojev v ka-

terih živimo in našega življenja na sploh:
»To je tudi odvisno od okolice. To je veliko vzrokov, ki potem...«

Zelo pomemben dejavnik oziroma motivator za prvo poskušanje in srečanje z alkoholom je radovednost:

»Normalno, radovednost je tista, ki najbolj...«

Tudi dejstvo, da je alkohol in uživanje alkohola v naši družbi družbeno sprejeta norma in ni negativno sankcionirano strani družbe, ima zelo velik vpliv. To družbena norma je bila s strani staršev poimenovana tudi kot "negativna tradicija". Navajamo mnenje o popivanju na zadnji šolski dan:

»Ja, to so vsi delali in zdaj zadnji dan oni mislijo, da morajo zdaj oni tudi. Ali še kak huje. To je kot neka tradicija v narekovanjih. Negativna.«

KAJ IN KDAJ – SPREJEMLJIVA STAROST

Pogovor je stekel tudi okrog tega, kaj najstniki sploh radi pijejo. Večina pijač, ki so jih starši našteli, so bile tiste, kjer je okus alkohola (grenak, močan, značilen) skrit. Staršem se zdi ta umetni okus obupen:

»Kak če bi penicilin pil, s pomarančo.«

Našteli so še nekaj drugih, kot je pivo z okusi in podobne. Pomembna se jim zdi tudi barva pijače:

»Ja, te pive, ki so rdeče, in tiste modre so že zdaj, in tiste vodke, ki so že mešane. Kako se že pravi tem pijačam v katerih je notri vodka in sok? Mislim, da je to, barva pa bolj že tisto...«

»Sladko, mislim da se alkohol toliko ne okuša, da je prikrit.«

Omenili so tudi, da se je okusa vina, piva ali drugih alkoholnih pijač, treba navaditi, kar ni tako lahko. Zato mora biti za mlade ta okus zakrit, da je bolj pitno:

»Ker vino, pivo,... tistega okusa se moraš navaditi. Ker ena oranžada se lažje spi je kot na primer viski. In s tistim okusom za-

kriješ in je bolj pitno.«

Starši so večinoma povedali, da mora biti za uživanje alkohola neka posebna priložnost, kot je na primer rojstni dan ali kakšno drugo praznovanje:

»Nek dogodek mora biti zato, nek vzrok, da se pije. Pa če je zdaj to kakšno slavlje ali kakšen rojstni dan. Nekaj takega. Jaz mislim, da lahko poskusijo tam nekje pri štirinajstih, petnajstih. Poskusijo. Zdaj so pa spet debate, kaj pomeni poskusiti, kaj je to piti in kakšno količino in tako dalje.«

Kot poseben mejnik se največkrat vidi prestop v polnoletnost:

»Zdaj če je to osemnajsti rojstni dan ali kaj. Po navadi je bilo tak, da se je kaj spilo.«

Vsi starši so se strinjali, da je zelo težko govoriti o sprejemljivi starosti, ko bi uživanje alkohola lahko bilo dovoljeno. So se pa strinjali tudi o tem, da bi alkohol lahko poskušali nekje v najstniških letih, med 15 in 17 letom. Oni tega sicer ne bi spodbujali, bi pa dovolili v normalnih količinah, kajti, če ne bodo poskušali pod nadzorom, bodo to storili drugje in se izpostavili negativnim izkušnjam:

»Da bi jaz sama rekla ali spodbujala pri tej starosti, absolutno ne. Se mi pa zdi sprejemljivo, ne vem s koliko, tam 16, 17, da probajo. To ne pomeni, da bo, ne vem, na smrt pijana. Ker verjetno, če bomo branili, bodo poskusili kje drugje. Zdaj pa še ni ne vem kake potrebe.«

Neka določena sprejemljiva starost po mnenju staršev nikakor ne obstaja:

»Primerne starosti definitivno ni ali zdaj recimo časa ko je normalno. Ko iz nekega mladostnika pride v najstnika, ne vem, tam mogoče 15,16, kaj jaz vem, da je sprejemljivo. Mislim da bi bilo. Prave starosti pa definitivno ni za...«

VAŠKO/MESTNO

Mnenja o tem ali obstajajo razlike med mestnim in vaškim okoljem glede uživanja alkohola med najstniki so bila deljena.

Starši si tukaj niso bili enotni. Večina je zavzela stališče, da razlike obstajajo:

»Jaz mislim, da obstaja razlika med mestnimi in vaškimi otroci.«

Starši otrok iz vaškega okolja so to razliko pojasnili in izpostavili dostopnost alkohola:

»Niti ni, toliko, kako bi rekla, lokalov in eno in drugo. Bolj so doma še zdaj naši otroci. Pride pa še čas ko bodo šli, ko bodo šli naprej v šolo.«

»Jaz sem si ravno zdaj mislila, da smo tu na vasi malo varni pred tem, ali kako bi rekel, to so bolj v mestih. Tam imajo vse bolj dostopno, tu so pa...«

Starši teh otrok so izrazili posebno skrb in strah pred trenutkom, ko bodo njihovi otroci iz vaškega okolja prešli v mestno okolje zaradi nadaljnjega šolanja:

»In verjetno je tu že prehod iz male šole na veliko tak, da se morajo uveljaviti, izpostaviti, ker potem, in bog ne daj, pade v kakšno neprimerno družbo, to te potegne, oni pa točno vedo, kateri so labilni.«

Otroke iz vaškega okolja vidijo kot bolj ranljive na tem področju in starši se bojijo, da njihovi otroci ne bodo pripravljeni na ta velik korak:

»Veš, v mestu se je treba dokazovati in ti naši otroci, ki so tukaj zrasli, se tam ne vedo obnašati. Tam pa pride eden star deset let, pa bo rekel naj žepe ven obrne in jih bo naš sigurno obrnil.«

Eden izmed staršev je ta prehod primerjal s prihodom odraslih v neko novo okolje:

»Tako kot mi včasih pridemo v kakšno malo večje mesto in smo že, se prestrašimo ali kako bi rekla...in potem se dokazujemo na ene malo čudne načine.«

Nekaj staršev celo meni, da morajo svoje otroke za ta prehod psihično in fizično pripraviti:

»Moram ga zdaj malo strenirati. Tega se bojim.«

Vsi starši otrok iz ruralnega okolja so bili mnenja, da razlike obstajajo, prav tako večina staršev otrok iz mestnega okolja. Le

manjšina staršev katerih otroci obiskujejo šolo v mestnem okolju je izjavila, da razlik ni več:

»Samo, jaz mislim da zdaj te razlike več ni. Aja, ne, ne. Ker zdaj je tega veliko že tudi na vasi.«

»Jaz sem tudi vedno mislila prej, da ti mestni otroci bolj, zdaj pa vidim, da po Goričkem (*ruralni hribovit del Prekmurja) in tam, da so ti otroci tudi že bolj taki.«

KAKO "NADZIRATI" ALI "PREPREČITI"

Starši poznajo oziroma izbirajo več različnih načinov za preprečevanje zlorabe alkohola in drugih substanc. Izpostavili so nekaj načinov preprečevanja in nadziranja pred zlorabo substanc.

Največ načinov je povezanih predvsem s "kontrolno" oziroma nadzorom. Predvsem je pomembno, da vemo, kje otrok je in kaj dela. Drugo je zaupanje in nenehno preverjanje zaupanja:

»Eni starši res ne vedo, kaj otroci delajo. Dobro je imeti nadzor in dobre odnose z otroci. Ja, zaupanje, tisto zaupanje se vmes lahko malo preveri, če drži.«

Starši bi morali vedno preveriti v kakšnem stanju je njihov otrok prišel domov in opazovati njihovo vedenje:

»Ni takega nadzora, zato pravijo, da je dobro, da ko otroci pridejo domov, da jih pogledamo, če so v redu, če smrdijo, ne smrdijo, po travi, cigaretah, alkoholu...Pa včasih tudi pravijo, da ti že spiš, pa ne slišiš...tisti, ki imajo starejše...«

Starši menijo, da je zelo pomembno vedno vedeti kje se otrok nahaja:

»Vprašanje je koliko ti sam otroka pustiš, da je recimo 3 ure nekje, pa sploh ne veš kje je. V parku in tako...ne vem.«

Oče trinajstletnika slikovito opiše svoj odnos s sinom, ki je zgrajen na prijateljstvu, zaupanju in odprti komunikaciji:

»Jaz poskušam na ta način, da sem z njim

prijatelj, da greva igrat nogomet...In jaz ga tudi vprašam, če je kdo že kaj spil in mi je povedal. In to relacijo imava dobro, »samo očka to je med nama«. To je med nama. Je pa tak da pove če ga vprašam. Mislim, ta odnos otrok starš je zelo pomemben, se mi zdi. Če je ta odnos in komunikacija poteka v obe smeri, potem je to zelo dobro. Če pa to ni, je pa to tak...«

Živimo v zelo stresnih časih in v obdobju, ko čas prav gotovo ni na naši strani. Vendar si kljub temu moramo vzeti dovolj časa za svojega otroka in mu pomagati v izgradnji trdnega karakterja in prispevati k temu, da odraste v samozavestno osebo: *»Ker živimo v takšnem, kot smo govorili, stresnem času, ko imaš poleg službe še sto popoldanskih aktivnosti in ne vem kaj. Ampak za otroke si je vseeno treba vzeti čas in se pogovarjati in mislim, da je to ključnega pomena, da ti začnejo zaupati. In eni so že poskusili tobak. Jaz zdaj trenutno še s tem nimam problemov, zato ker sva dokaj odkriti, pa si pogovorimo, pravim...ne vem pa kako bo...samo mislim, da toliko njima delam hrbtenice da,...ne vem...lahko da bo kaj hujše. Jaz ne vem. Nikoli ne veš.«*

Starši so razpravljali tudi o tem, kakšen odnos bi morali imeti do uživanja alkohola in ali naj bi ta bil permisiven (dovoljujoč) ali restriktiven (prepovedujoč), ter koliko sploh dovoliti ali prepovedati.

Vsi so se strinjali s tem, da bi bila popolna prepoved napačna, ker bi jih še dodatno stimulirala:

»Saj pa prepovedana stvar je slajša. Bolj prepoveš, hujše je, bolj je zanimivo.«

Tudi glede tega kaj je dovoljeno, mora biti postavljena jasna meja:

»Dovoliti tudi do ene mere. Mora biti tu neka ograja.«

Toleriranje prestopa meja in čezmernega uživanja alkohola ni sprejemljivo in tako vedenje mora biti sankcionirano:

»Da ga ne boš lepo gledal, ko pride domov po štirih.«

Tudi večjo zaposlenost otrok z različnimi

aktivnostmi in s tem preprečevanje dol-
gčasa, vidijo starši kot način nadzora in
preprečevanje prestopništva:

»Glejte, glavno, jaz mislim, je pri teh za-
devah kot je ta tema, da otroci niso dovolj
zaposleni. Če imajo oni čas, potem oni lah-
ko o tem razmišljajo. Družba in ta prosti
čas. Jaz sem našega tako vpregel, da komaj
diha, vam povem. Kitara, saksofon...tak da
zdaj niti več za računalnik ne more, ali to
ni kot hobi. Pa to ne bi bilo nič. Vsak dan bi
samo "frc" odšel in potem več nimaš kon-
trole nad njim. Jaz sem to tako malo kot
saksofon izbral, zdaj še kitara...Ajde, kita-
ro si hotel in zdaj moraš končati. In to je
ogromno časa. Na primer, midva sva tudi
dve uri v soboto in nedeljo tako. To je tisto,
da on nima možganov na paši in to je to.«

Zelo pomembno je, da si vzamemo dovolj
časa za otroke in odkrite pogovor z njimi,
drugače bodo to iskali drugje:

»Ja, saj v bistvu glede na to, da smo potroš-
niška družba, nimamo časa za otroke, na-
mesto da bi bili z njimi letimo v trgovske
centre. Ker je vse drugo pomembno, samo
ne tisto. Delamo do petih, šestih, potem še
hitro gospodinjska dela in res nimaš časa
za pogovor z otroci in potem seveda iščejo
neka zadovoljstva drugje.«

Kot način preprečevanja vidijo tudi v po-
moči pri izgradnji trdnega karakterja.
Pomembno je naučiti otroke kako se spo-
pasti s pritiskom vrstnikov:

»Če nisi bil v skupini, si bil drugačen in so
te avtomatsko izključili. Ker vrstniki imajo
velik vpliv v teh najstniških letih. In če tu
znaš narediti pravo osebo, ki zna povedati
ne, in tudi če je zaradi tega drugačen, po-
tem smo kot starši dosti naredili. Samo to
je težko.«

Pri doseganju tega zelo težko dosegljivega
cilja je pomembno, da poznamo svojega
otroka in njegov karakter:

»Po mojem je odvisno tudi od karakterja
otroka. Zdaj kot jaz vidim svoje otroke, bi
starejša prej kot mlajša, ker je bolj živahna
in bi verjetno prej kaj poskusila. Ne vem.
Ampak po drugi strani pa nikoli ne veš.«

Izpostavljeno je bilo tudi dejstvo, da je v

današnjih časih potrebno biti seznanjen s
substancami, ki bi jih otroci lahko uživa-
li, tako da lažje prepoznamo njihov vpliv,
vonj...:

»Veste kaj, po mojem so tudi starši preslabo
poučeni, a ne. Ne pogrunta otroka, če bi on
recimo kadil. Jaz bi travo takoj zavohal, pa
sem samo enkrat poskusil in vem kakšen je
vonj.«

DOSTOPNOST ALKOHOLA

V Sloveniji imamo Zakon o omejevanju
porabe alkohola (ZOPA) sprejet leta 2003,
ki prepoveduje prodajo in ponujanje alko-
holnih pijač mlajšim od 18 let. Vsi starši
so bili mnenja, da se ta zakon ne upošte-
va kot bi bilo potrebno in da je alkohol
zelo lahko dostopen kjerkoli in kadarkoli.
Otroci ga lahko dobijo tudi doma, saj ima
veliko ljudi vinograde in vinske kleti kar
doma.

Tudi prodajalci in blagajničarji zakona
vedno ne upoštevajo. Starši menijo, da bi
trgovci radi samo zaslužili:

»V trgovini prodajo, da zaslužijo.«

Otroci so iznajdljivi in vedno najdejo na-
čin, da pridejo do alkohola. Če ne drugače
prosijo svoje starejše prijatelje, da jim ku-
pijo pijačo:

»Mladi se znajdejo, ker tu so vedno takšni
in takšni skupaj in potem ta bo dal temu. Po
velikosti, po zaporedju. Tako, da tu sploh ni
nobenih formul, da ne bi dobili.«

Le dva starša sta z nami delila izkušnjo, da
otroci niso dobili alkohola, ko so ga hote-
li kupiti. Opisana izkušnja je iz samopo-
strežne trgovine v mestu:

»No, sem pa bila presenečena, da ne vem
več kje... mislim da tu v tej trgovini...je hčer-
ka šla, ker je nekaj hotela in je rekla, da...na
blagajni recimo te včasih nihče ni vprašal
koliko si star, vse so ti dali. In na blagajni jo
je prosila. Tu prosijo, ker je dostikrat kon-
trola.«

Na vprašanje ali menijo da so lahko star-
ši vir alkohola za svoje otroke, je večina

staršev odgovorila z ne, če pa že, pa v razumnih količinah:

»Starši verjetno ne, no, da bi zdaj ne vem kako...Mogoče za kakšen rojstni dan, da kupi kakšno pivo, dve, drugače pa...Ja, drugi bi sigurno.«

MOJ OTROK IN ALKOHOL

Najbolj občutljiva tematika raziskave je bil pogovor o najstniških otrocih udeležencev fokusnih skupin in njihovih izkušnjah z alkoholom. Večina staršev je prepričanih, da njihovi otroci ne pijejo:

»Jaz sem mislila tako na splošno. Zdaj moj otrok zagotovo ne.«

Večinoma jih vidijo kot premlade za to početje, saj so pijačo zavračali tudi, ko so jim jo oni ponujali:

»Jaz mislim da ne. Še ne, ker sta premajhni. Niti ko, če mi kot starši, takrat ko se kaj pije rečemo »boš probala«, je odgovor ne.«

Mati petnajstletnice je prepričana, da nobeden od njenih otrok ne uživa alkohola:

»Jaz mislim, da moji ne. Pa čeprav imam enega, ki je star 17 let, mislim, vsaj koliko imam stikov... in moja meni vse pove, celo takšne stvari, ki jih marsikateri izmed njih ne pove, ampak to pa ne. Nič ne pije doma, niti nočejo, čeprav bi jim kdo ponudil, In ta 17 let star tudi noče. Bo že sam.«

Večina staršev je svojemu otroku že ponudila pijačo, nekateri otroci so ponudbo sprejeli, drugi zavrnil:

»Mi smo včasih našemu rekli, naj proba malo piva, proba malo, ampak zaenkrat je bilo ne. Jaz sicer pravim, da to tudi ni zdravo. Nihče pa ga ni sili, da bi mu ponudil ali kaj. Samo, da bi videl kakšen je okus.«

Prepričani so tudi, da njihovi otroci alkohola ne uživajo na skrivaj:

»No na skrivaj jaz...n a skrivaj nikakor ne, ker si midve popolnoma zaupava. Pred mano si lahko kaj spiije, ne bom rekla ne, kakšen kozarec česa, kar je pač pri roki. Ampak to je priložnostno in zelo redko.«

Nekaj staršev je delilo tudi svoje mnenje o tem, kdaj naj bi njihovi otroci prvič poskusili alkohol.

Mati deli izkušnjo, ko je njen sin samostojno doma poskušal alkohol, vendar je prepričana, da ga je imela pod nadzorom: *»Naš je poskusil, doma, sam si je vzel pivo in ga odprl. To zdaj, 13 let je star. Ampak ni spil dosti, to sem pa preverila.«*

Druga mati opiše, da izkušnja pravzaprav ni bila nič posebnega oziroma ji niso dajali večjega pomena:

»Ne, pri nas je bilo prav slavlje, ne vem, rojstni dan na primer, da je rekel jaz bi pa malo probal. Požirek, pa to je bilo to.«

Odprto komunikacijo polno zaupanja vidijo kot tisto, ki je najbolj učinkovita v preprečevanju nadaljnjih zlorab po prvem srečanju z alkoholom. Mati deli izkušnjo:

»No, jaz lahko povem, ko je moja ta starejša hčerka...So tudi tako bili cela družba in praznovali v bistvu osemnajstko že in normalno, potem te pa že 'firbec' matra, in če že ravno atija in mame ni poleg...In je prišla domov in je rekla "vesta kaj, jaz sem pa rdečko(*rdeče vino) pila". Direkt v oči je povedala. »Da ne bosta slučajno razmišljala, če sem pijana ali ne. Ne vem kaj mi je, rdečko sem pila«. No in potem smo tisti ,rdečko' prespali in smo prišli do zaključka, da je to res brez veze. Tak, kar direkt je povedala. Ne da bi se zdaj ona, ne vem, nekje skrivala ali nekaj...Smo se pogovorili vsi štirje za mizo in to je to...«

Udeleženka fokusne skupine je z nami delila neprijetno izkušnjo svoje hčerke pri prvem srečanju z alkoholom. Prepričana je, da je hči iz te izkušnje nekaj odnesla in bo drugič zagotovo boljše premislila. Oprt pogovor in stati ob strani svojemu otroku sta zanjo ključnega pomena pri izoblikovanju primernega odnosa do vsega in vseh: *»In zdaj, moja je tudi, moram priznati, enkrat res bila pijana in je bruhala. Smo tudi bili na rojstnem dnevu in verjetno je tudi naskrivaj mogoče. In poleg...niti ne vem kako je bilo in je to zdaj res že en lepi čas nazaj. In od tistega časa je rekla, „veš kaj mama, jaz sem probala, sem vesela da mo-*

goče zdaj tak zgodaj, ker se mi je totalno zagabilo in vem, da se brez tega tudi lahko imam fajn“. Tak da mogoče je bila ta izkušnja njej dobrodošla v tem smislu, da je sama nekaj dojela. Ker jaz ji nisem nič rekla, ne smeš/smeš. Nikoli in sploh nič, tak da...sem vesela, da je sama dojela.«

STARŠI KOT NAJSTNIKI IN ALKOHOL

Med samim pogovorom o mnenju staršev o najstniškem uživanju alkohola je pogovor večkrat zaneslo v pogovor o izkušnjah staršev z alkoholom in drugimi substancami, ko so sami bili najstniki.

Večinoma se je to prvo srečanje zgodilo v srednji šoli ali ob praznovanju 18. rojstnega dne oziroma praznovanju polnoletnosti:

»Jaz sem pa spila za svoj osemnajsti rojstni dan, ne vem, če eno pivo ali en kozarec in sem tako bruhala, da me je mama cel večer držala za glavo in sem rajši šla...Tako sem jaz imela prvo izkušnjo. Resno.«

Ena izmed mater je delila svojo izkušnjo iz najstniških let, ko se ni hotela pridružiti družbi tistih, ki so uživali alkohol in je ob tem izpostavila in poudarila dejstvo, da so se že takrat izoblikovale skupinice:

”Jaz se spomnim, da smo končevali osmi razred, da so pili, ampak mene ni potegnilo. Zdaj se nočem izpostavljati ali kaj, da jaz ne pijem ali kaj takega, bog ne daj, ampak vem, da so nekateri šli v park in so pili, nekateri pa ne in takrat si se že grupiral. Verjetno bo zdaj tudi tako.“

Nobeden izmed staršev se ne spomni, da bi jim njihovi starši prepovedali uživanja alkohola. Bilo je samoumevno, da je to prepovedano. Vseeno pa so jim dovolili kakšen požirek ob posebnih priložnostih: »Nihče mi ni. Jaz se spomnim, da mi nikoli nihče doma ni ponujal.«

»Jaz sem lahko probala malo piva. In potem mi je mama rekla “veš, dete drago, pijača je za pametne ljudi, ne za norce“.«

Priznajo pa, da so takrat vsi na skrivaj pili: »Mi smo pili naskrivaj.«

Priznajo tudi, da jih je bilo sram, če so naredili kaj, kar ne bi smeli ali kar jim ni bilo dovoljeno, in so to skušali prikriti pred svojimi starši:

»Če sem pa kadila in sem v nedeljo pri kosilu...Saj veš da smo, normalno, to zdaj tako govorim, frajerji...Vse rumeni prsti in zakaj imam rumene prste...in si drgnem in se sprašujem zakaj imam rumeno in potem oče reče “ja kaditi dete drago ne znaš“. Vsa sem bila rumena, to nikoli ne bom pozabila. Nisem vedela kaj naj zdaj, skrijem prste ali sploh še kaj rečem v svoj zagovor. In nisem imela kaj reči.«

Njihova komunikacija s starši ni bila na tako visokem nivoju in se ne more niti primerjati s to, ki jo imajo oni sedaj s svojimi otroci:

»Toliko se niti takrat starši niso pogovarjali z nami kot se mi mogoče s temi svojimi otroci pogovarjamo. Zdaj je poponoma drugo. Nekako je popolnoma drugače kot smo bili mi ko smo bili mali.«

Njihova komunikacija z njihovimi otroci danes, je po njihovih besedah zelo odkrita in poštena. Otroke tudi ni sram ali strah govoriti o čemerkoli (medsebojnih odnosih, seksu...):

»In otrokom to ni več nič takega. Od seksa do pijače do bilo česa, o vsem se pogovarjamo.«

Kot starši vidijo odprto komuniciranje kot zelo pomembno, ker imajo danes otroci vse informacije na dosegu rok, predvsem zaradi napredka tehnologije in računalnikov:

»In zdaj če se ne boš pogovarjal z njim, jaz ne vem. Računalnike smo...koliko smo bili stari ko smo računalnike dobili v roke? Stric Google vse zna.«

POSLEDICE UŽIVANJA ALKOHOLA

Mediji in izredno velike in močne kampanje povezane s posledicami tveganega

in škodljivega uživanja alkohola definitivno dvigujejo zavest o le-teh. Vplivajo tako na starše kot na otroke in stimulirajo pogovore med njimi na to tematiko:

»In tudi ti jumbo panoji, ki so bili tu. To so otroci spraševali, kaj zdaj to pomeni, kaj je zdaj tista deklica, ki je jokala, kaj je z njo in tako... In potem smo se o tem pogovarjali in mislim, da jim to zelo, to zavest...ti letaki in to...«

Tudi različne televizijske oddaje jim dajo misliti:

»Ja, mislim, da vedo, ker so različne oddaje na televiziji. Jaz vem da so naši gledali, na nemški televiziji je bilo in je točno kazalo kako alkohol uniči možgane. In so to gledali, to vem, in se spomnim, da so gledali in naša mala, ona celo, je govorila, da ne smemo piti, ker to uničuje možgane.«

Tabuji izginjajo:

»Celo obzorje je dosti bolj odprto. Dejansko ni več...in v šoli...ta stvar ni več tak tabu kot je bila včasih, ampak se v splošni javnosti dosti več govori in dosti večje je, vse je bolj odprto.«

Tudi starši se zavedajo škodljivosti uživanja alkohola v najstniških letih, ki jih povezujejo predvsem z učnimi težavami:

»Jaz tudi mislim, da se tako ne morejo učiti. Ali tudi če en za drugim ti možgani malo zakrkuje.«

In pomanjkanjem odgovornosti:

»Jaz mislim, da je tu predvsem teh vzrokov ali posledic ali karkoli na odgovornosti. Ti več nimaš odgovornosti do bilo česa, karkoli si. Če si ti odvisen od alkohola in te vsak kozarec zna potegniti, potem je tudi problem ta odnos, mogoče še okolje...«

DISKUSIJA

Slovenska kultura ima do alkohola zelo toleranten odnos. Slovenska kultura pitja je posledično na zelo nizki ravni in celo ljudje iz javnega življenja, ki naj bi bili vzorniki drugim, ga v javnosti velikokrat uživajo na neprimeren način. Vpliv tre-

nutne finančne situacije v državi in strogi zakoni na področju kršenja cestno prometnih predpisov, po mnenju udeležencev raziskave, trenutno močno vplivata na to, da ljudje na splošno uživajo manj alkohola.

Najstniško uživanje alkohola je po mnenju vključenih v raziskavo prav gotovo tematika, ki zahteva več odprtega pogovora in razprav. Alkohol je med našimi najstniki vsekakor prisoten. Kljub temu so starši izjavili, da njihovi otroci/najstniki zagotovo ne uživajo alkohola, da jih ta tematika še ne skrbi in da so prepričani, da njihovi otroci alkohola ne uživajo niti na skrivaj. Nekateri starši so svojim otrokom tudi doma ponudili pijačo, toliko, da bi poskusili. Nekateri najstniki so ponudbo zavrnil, drugi sprejeli. Starši bi se vsekakor morali zavedati, da način, preko katerega dovolimo uživanje alkohola, ni edini način za privzganjanje odgovornega pitja (Ryan et al, 2011). Večinoma so izjavili, da mora biti ponudba alkoholnih pijač najstnikom nadzorovana in da bi jo ponudili svojim otrokom ob posebnih priložnostih, praznovanjih in tako imeli nadzor nad tem koliko in kako močno pijačo se spije (Kypri et al, 2007).

Glede prave oziroma primerne starosti za prvo srečanje z alkoholom so si bili starši enotni in se strinjali s tem, da »primerna« starost ne obstaja. Čeprav je težko govoriti o sprejemljivi starosti, kdaj bi uživanje alkohola moralo oziroma lahko bilo dovoljeno, to starost umeščajo nekje med 15. in 16. let. Naj samo spomnimo, da nobeden izmed staršev ni omenil, da je zakonsko dovoljena starost v Sloveniji 18 let.

Prvo srečanje z alkoholom je najpogosteje povezano z nekim družabnim dogodkom ali praznovanjem (rojstni dan, silvestrovanje ipd...) in se je zgodilo v prisotnosti staršev. Prve spodbude so povezane predvsem z radovednostjo ali pa nosijo neko drugo družbeno konotacijo – pitje s prijatelji, samopotrditev (biti »frajer«, tvegati...), lahko pa so preprosto način za preganjanje dolgčasa. Čeprav raziskave dokazujejo, da se uživanje alkohola po-

javlja že zelo zgodaj, tudi pri starosti 11 let ali manj in da se prva srečanja z alkoholom večinoma zgodijo doma, se starši udeleženi v raziskavi s tem ne strinjajo.

Zakonom in drugim prepovedim navkljub je alkohol mladim povsod lahko dosegljiv. Po zadnji ESPAD raziskavi so štirje od petih mladostnikov (kar je 81%), izjavili, da zlahka pridejo do alkohola. V Sloveniji je tako izjavilo 88% mladostnikov. Pri nas je alkohol lahko dosegljiv tudi doma zaradi domače proizvodnje. Ravno debata o dostopnosti alkohola je sprožila največ zaskrbljenosti med starši. Kot druge države ima tudi Slovenija tako imenovani alkoholni zakon. Vsi udeleženi so se strinjali, da je alkohol v Sloveniji, kljub strogemu zakonu, zelo zlahka dosegljiv. Razlog vidijo v tem, da se danes vse vrti okrog denarja in prevladujejo ekonomski interesi. Trgovci naj bi gledali samo na zaslužek. Tudi otroci so zelo iznajdljivi in zlahka najdejo načine kako priti do alkohola tudi preko drugih ljudi (na primer starejših prijateljev). Alkohol je lahko dostopen tudi doma, saj imajo ljudje doma vinograde in vinske kleti. Starši menijo, da bi bilo po njihovem mnenju bolj odgovorno, če bi rajši sami svojim otrokom ponudili alkohol ob posebnih priložnostih in ta način naredili to zgodnjo iniciacijo v njihovih očeh bolj normalno. Vendar pa ob tem ne smemo izpustiti dejstva, da je neprimereno ponujanje in posredovanje alkoholnih pijač s strani staršev lahko tudi vzrok za škodljivo rabo kasneje v življenju (Kypri et al, 2007).

V raziskavo sta bili namerno vključeni dve različni šoli, ena iz urbanega in ena iz ruralnega okolja, da bi omogočili primerjavo mnenja staršev iz različnih okolij. Večinoma so se vsi starši strinjali, da je velika razlika v dostopnosti alkoholnih pijač med vasjo in mestom in da je alkohol v mestih bolj dostopen. Niso pa si bili enotni glede razlik med mestnimi in vaškimi otroci. Starši iz mestnega okolja so večinoma menili, da razlike ne obstajajo. Starši otrok iz vaškega okolja so skoraj enoglasno izrazili skrb in se strinjajo, da so njihovi otroci veliko bolj 'ranljivi' kot tisti

iz mesta in se dejansko bojijo trenutka, ko bodo njihovi otroci šli v srednje šole v mesto. Nekateri so celo izjavili, da jih morajo malo 'trenirati' za ta prehod, fizično in psihično, in jih na ta način pripraviti na medvrstniški pritisk (Ryan et al, 2011).

Starši so navedli celo vrsto dejavnikov tveganja in njim nasprotujočih se varovalnih dejavnikov, ki preprečujejo škodljivo uživanje alkohola med mladimi. Kot dejavnike tveganja so navedli: starše kot slabe vzornike, važenje pred prijatelji in pritisk skupine, radovednost in vsesplošen odnos življenjskega okolja do alkohola. Kot nasprotne tem, so navajali varovalne dejavnike: zaupanje, nadzor nad otroci, srednjo pot med permisivnim in restriktivnim odnosom, zapolnitev prostega časa otrok, graditev trdnega karakterja, poznavanje svojih otrok in tudi izobraženost in razgledanost staršev. Kot varovalni dejavnik vidijo tudi soočanje s posledicami, saj se mladi večinoma ne zavedajo kratkotrajnih posledic povezanih z opijanem in prekomernim uživanjem. Starši menijo, da se zahvaljujoč medijem in različnim drugim kampanjam, ki nekatere posledice prikazujejo tudi na zelo krut način, teh možnih posledic zavedajo. Tovrstne kampanje (medijske in druge) spodbujajo diskusije o tej določeni temi in so torej vplivne tako na otroke kot na njihove starše.

Starši so mnenja, da je boljše, da se o vsem pogovarjajo na odkrit in odprt način in s tem ohranjajo iskren odnos s svojimi otroci, saj si danes otroci upajo veliko več, kot so si oni v njihovih letih. Večinoma menijo, da je njihova komunikacija z lastnimi otroci zelo odprta in da v njih oboji nastopajo kot enakovredni partnerji.

Starši morajo nuditi otrokom oporo in toplino, jim biti na voljo kolikor je le možno, ampak hkrati postaviti pravila glede uporabe alkohola in drugih substanc (Miller & Plant, 2010). Pomembno je, da smo za njih 'tu', kadar rabijo nekoga za pogovor in nasvet (Cox et al, 2006). Vrtniki lahko imajo zelo velik vpliv in so hkrati lahko tudi pokazatelj uživanja alkohola v neki

družbi. Kljub temu je starševska vzgoja in vodenje po pravi poti, še vedno tista, ki je zelo vplivna. Odnos staršev do alkohola jim daje znanje in dojemanje alkohola kot substance, kajti, če starši pijejo ko so v čustveni stiski, obstaja velika verjetnost, da bodo ta vzorec prevzeli tudi otroci, ko se bodo soočali s stresom. Če povzamemo, so torej »komunikacija, nadzor in vzornišvo« (Cox et al, 2006) tisti modeli, ki najbolj vplivajo na najstniško uživanje alkohola.

Odprta komunikacija in pogovori so ključnega pomena. Starši predlagajo tudi, da bi intervencije, ki se ukvarjajo z najstniškim uživanjem alkohola, morale biti bolj naravnane na družino kot celoto, saj bi to povečalo njihovo učinkovitost. Istočasno bi se moralo izvajati izobraževanje staršev in otrok, torej celotne družine hkrati.

ZAKLJUČEK

Način, na katerega starši uživajo alkohol, in njihov splošni odnos do alkohola imata zelo velik vpliv na uživanje alkohola med mladimi preko procesa socialnega učenja. Starši so večinoma proti temu, da bi mladi imeli dostop do alkohola. Ampak bodo kljub temu starši, ki so sprejeli permissivne družbene norme glede alkohola, najverjetneje sprejeli tudi mladostniško uživanje alkohola. Starši velikokrat sprejemajo in odobravajo uživanje alkohola ob posebnih priložnostih doma, saj menijo, da je to nenevarno početje, ki je v njihovih očeh pravzaprav koristno in potrebno pri vzgajanju otrok na področju primerne uživanja alkohola (Ward & Snow, 2011). Glavna ugotovitev raziskave je ta, da ima slovenska kultura zelo strpen odnos do uživanja alkohola, ki je osnovan predvsem

na kulturni tradiciji naroda, katera v zelo visoki meri vpliva na vsesplošno odobranje uživanja alkohola v državi in torej posredno tudi na uživanje alkohola med najstniki. Ključnega pomena za zmanjševanje škodljive rabe alkohola med mladimi je predvsem dobra komunikacija in »zdravo« družinsko okolje, v katerem starši resnično nastopajo kot vzorniki in tako neposredno vplivajo na ustvarjanje pravilnega odnosa do uživanja alkohola pri svojih otrocih. Skupno mnenje vseh udeležencev je, da se njihovi lastni otroci zagotovo ne vključujejo v oblike tvegane vedenja, čeprav podatki kvantitativnih raziskav na državni ravni, opravljeni med otroci iste starosti kot so njihovi, kažejo in dokazujejo drugače. Starši torej podcenjujejo možnosti in zmožnosti svojih otrok za vključevanje v tovrstna tvegana vedenja in se ga velikokrat morda celo ne zavedajo (Elliott et al, 2011). Najstniška leta so najbolj ranljivo obdobje odraščanja, ko rabimo pozitivne vplive in vzornike, ki jih najprej iščemo pri svojih starših, nato v družbi v kateri živimo in v našem širšem življenjskem okolju. Starši igrajo pri tem zelo pomembno in zahtevno vlogo. Ne smejo biti preveč zaščitniški ali preveč svobodomiseln. Vsekakor morajo ohraniti svojo vlogo v življenju otrok, kajti pritisk vrstnikov prevlada takrat, kadar družinske vezi popustijo.

Družina je ključnega pomena pri oblikovanju sistema vrednot. Splošno mnenje življenjskega in družbenega okolja naklonjenega uživanju alkohola in opijanju, kjer šege in navade celo opogumljajo pitje, ima zelo velik vpliv in mladostniki so pravzaprav odsev družbe v kateri živijo (Ziherl 1989, Kovše et al 2011). Zelo pomembno je, da se celotna družba skuša osredotočiti na izoblikovanje odgovornejšega odnosa v družbi nasploh, na vseh ravneh. Glavni cilj bi moralo biti izoblikovanje življenjskega okolja, ki bi omogočalo in olajšalo pot do zdravega življenjskega sloga in predvsem zmanjšalo dostopnost do alkohola. Da bi dosegli vse to, bi moralo priti do premika v kulturi, do spremembe družbenih norm, kar pa je zelo zahteven in dolgotrajen proces.

VIRI IN LITERATURA

Anderson, P, Moller, L, Galea, G (2012) Alcohol in the European Union – Consumption, harm and policy approaches. Copenhagen: WHO.

Artnik, B et al (2011) Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov. Ljubljana: IVZ.

Bečaj, J (1999) Šola in duševno zdravje otrok in mladostnikov. V: Kraševac Ravnik, E ur. Varovanje duševnega zdravja otrok in mladostnikov. Ljubljana: IVZ, Kolaborativni center SZO za duševno zdravje otrok pri Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše, pp. 170-180.

Bellis, M, Phillips-Howard, P, Hughes, K, Hughes, S, Cook, P, Morleo, M, Hannon, K, Smallthwaite, L, Jones, L (2009) Teenage drinking, alcohol availability and pricing: a cross-sectional study of risk and protective factors for alcohol related harm in school children. BMC Public Health 9:380.

Belović, B in sodelavci (2005) Strategija za krepitev zdravja in akcijski načrt za zmanjševanje neenakosti v zdravju v Pomurski regiji. Murska Sobota: Zavod za zdravstveno varstvo.

Begič, M, Cvetko, M et al (2009) Alkoholizem med mladimi. Ljubljana: Medicinska fakulteta.

Bergler, R (2002) Causes of Alcohol Consumption in Adolescence. Bonn: Institute of Psychology.

Cox, L, Sheriff, N, Coleman, L, Roker, D (2006) Parent-young people communication about alcohol. Brighton: Trust for the Study of Adolescence.

Čebašek Travnik, Z et al (1999) Alkohol? Čim manj-tem bolje, otroci in mladostniki pa sploh ne! Ljubljana: Rdeči križ Slovenije.

Čebašek Travnik, Z et al (2002) Alkohol? Starši lahko vplivamo. Ljubljana: IVZ.

Djomba, JK (2010) Tvegana vedenja povezana z zdravjem in nekatera zdravstvena stanja pri odraslih prebivalcih Slovenije: rezultati raziska-

ve Dejavniki tveganja za nenalezljive bolezni pri odraslih prebivalcih Slovenije 2004 – z zdravjem povezan življenjski slog. Ljubljana: IVZ.

Donaldson LJ, Donaldson RJ (2006). Essential Public Health. Second edition revised. Oxford: Radcliffe Publishing.

Elliot, G, Morleo, M, Cook, P (2009) Identifying Effective Interventions for Preventing Underage Alcohol Consumption. Available at: www.cph.org.uk/showPublication.aspx?pubid=593

Elliot, G, Morleo, M, Harkins, C, Cook, P, Phillips-Howard, P (2011) Parent's perceptions of their children's alcohol use. Available at: www.chp.org.uk/showPublication.aspx?pubid=720

Feixa, C (2011) Past and present of adolescence in society: The 'teen brain' debate in perspective. Neuroscience and Behavioural Reviews (35),pp. 1634-1643.

Fišer Zobovič, M (2004) Razširjenost alkoholizma med obiskovalci zdravstvene ambulante Lovrenc na Pohorju v starosti med 20 in 85 let in odnos manj tveganih pivcev do zmernega in kulturnega pitja alkohola ter do abstinentov. Ljubljana: Medicinska fakulteta.

Hayes, L, Smart, D, Toumbourou, JW, Sanson, A (2004) Parenting influences on adolescent alcohol use. Melbourne: Australian Institute of Family Studies.

Heath, DB (1995) An Anthropological View of Alcohol and Culture in International Perspective. In: International Handbook on Alcohol and Culture. Westport, pp. 328-347.

Hibbel, B, Guttormsson, U et al (2009) The ESPAD Report 2007: Alcohol and other drugs use among students in 35 European countries. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and other Drugs.

Hibbel, B, Guttormsson, U et al (2012) The ESPAD 2011 Report: Substance use among students in 36 European countries. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and other Drugs.

Hudolin, V (1969) Alkoholizem. Priročnik za višje razrede srednjih šol. Ljubljana: Republiški koordinacijski odbor za boj proti alkoholizmu.

Jeriček, H, Lavtar, D, Pokrajac, T (2007) Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju: HBSC Slovenija 2006. Ljubljana: IVZ.

Jeriček Klanšček, H et al (2012) Spremembe v vedenjih povezanih z zdravjem mladostnikom v Sloveniji v obdobju 2002 - 2010. Ljubljana: IVZ.

Kastelic, A, Mikulan, M (2004) Mladostnik in droga: Priročnik za starše in učitelje. Ljubljana: Prohealth.

Kovše, K (2009) Poraba alkohola in posledice škodljive rabe alkohola. Ljubljana: IVZ.

Kovše, K, Tomšič, S, Mihevc Ponikvar, B, Nadrag, P (2011) Posledice tveganega in škodljivega uživanja alkohola v Sloveniji. Zdravstveni Vestnik: 81, pp. 119-127.

Kypri, K, Dean, J, Stojanovski, E (2007) Parent attitudes on the supply of alcohol to minors. Drug and Alcohol Review 26, pp. 41-47.

Limmer, M, Alexander, C (2011) A Review of the Evidence Base for Effective Interventions with Young People – North West Young People and Alcohol Programme. Available at: <http://www.nwrywu.org.uk/wp-content/uploads/2011/03/yp-alcohol-evidence-document-v81.pdf> [Last accessed 29th March 2012]

Miller, P, Plant, M (2010) Parental guidance about drinking: Relationship with teenage psychoactive substance use. Journal of Adolescence (33), pp. 55-68.

National Institute of Public Health (2010) Pure alcohol consumption litres per capita, 1999-2009. Available at: http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=12&pi=5&5_id=566&5_PageIndex=0&5_groupId=180&5_newsCategory=&5_action>ShowNewsFull&pl=12-5.0. [Last accessed 29th June 2012]

Papić, J (2012) Teenagers and Alcohol – Parents Insight in Slovenia. Magistrsko delo. Lancaster: University of Lancaster.

Podjed, D (2006) Kdor ne pije ni Slovenec: Alkohol kot totalno družbeno dejstvo. Časopis za kritiko znanosti. 34 (226), pp. 185-193.

Ramovš, J, Ramovš, K (2007) Pitje mladih – raziskava o pitju alkohola med mladimi v luči antropoloških spoznanj o omamah in zasvojenosti. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.

Ramovš, J, Ramovš, K (2010) Preprečevanje omamljanja in zasvojenosti – Priročnik za svetovne delavce – organiziranje preventivnega programa na OŠ. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.

Roškar, S, Gabrijevič Blenkuš, M, Gregorič, M (2008) Zdrav življenjski slog srednješolcev – izbrana poglavja iz duševnega zdravja. Ljubljana: IVZ.

Ryan, S, Jorm, A, Kelly, C, Hart, L, Morgan, A, Lubman, D (2011) Parenting strategies for reducing adolescent alcohol use: a Delphi consensus study. BMC Public Health 11:13.

Šepetavc, A (1995) Pijem, torej sem ali alkohol(izem) kot tabu in fenomen Slovenstva. Ljubljana: Zgodovina za vse, 2, pp. 18-36.

Šorn, Ž (2006) Varovalni dejavniki in dejavniki tveganja pri uživanju alkohola med ljubljansko srednješolsko mladino – diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.

Tomori, M (1999) Družina in duševno zdravje otrok. V: V: Kraševc Ravnik, E ur. Varovanje duševnega zdravja otrok in mladostnikov. Ljubljana: IVZ, Kolaborativni center SZO za duševno zdravje otrok pri Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše, pp. 150-155.

Tomori Žmuc, M, Kladnik, T, Kramli, M (2010) Tukaj sem: Priročnik za odrasle. Solkan: Zavod 7.

Ule, M (2008) Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja. Ljubljana: FDV.

Ule-Nastran, M (1995) Prihodnost mladine. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino.

Ule, M, Renner, T, Mencin Čeplak, M, Tivadar, B (2000) Socialna ranljivost mladih. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Urad RS za mladino.

Van der Stel, J, Voordewind, D ed. (2000) Preprečevalstvo po priročniku: alkohol, droge in tobak. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo: IDC Sveta Evrope.

Vidmar, J (2001) Co-operation between parents and the school. Ljubljana: Sodobna pedagogika, 52/118.

Vidrih, T (2007) Kultura pitja slovenskih srednješolcev – magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.

Vuletić, Z (1988) Deca alkoholičara. Beograd: Dečje novine.

Ward, B, Snow, P (2011) Factors affecting parental supply of alcohol to underage adolescents. Drug and Alcohol Review 30, pp. 338-343.

WHO (2011) Global Status Report on alcohol and health. Geneva: WHO.

Zaletel-Kragelj, L, Fras, Z, Maučec –Zakotnik, J, ur. (2004) Tvegana vedenja povezana z zdravjem in nekatera zdravstvena stanja pri odraslih prebivalcih Slovenije. Ljubljana: Katedra za javno zdravje MF V Ljubljani in CINDI – Slovenija.

Zalta, A, Kralj, A, Zurc, J et al (2008) Mladi in alkohol v Sloveniji: Zaključno poročilo ciljno-raziskovalnega projekta. Koper: Znanstveno raziskovalno središče Koper.

Ziherl, S (1989) Kako se upremo alkoholu. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Ziherl, S (1995) Alkohol in njegova vloga v življenju mladostnika. V: Namesto koga roža cveti - O problemih uničevalnosti in samouničevalnosti mladih na Slovenskem. Ljubljana: Meridiana, pp. 26-47.

**ZAVOD ZA ZDRAVSTVENO VARSTVO
MURSKA SOBOTA**